

ISTORIA HUNNILORU.

(Dupa mai multi Autori.)

(Finea.)

Theodosiu II. onora pe Attila cu titlu de belliduce romanu; elu primi acestu titlu; inse cu aprieta declaratiune, cumca acestu titlu pe elu nulu va impedeá de a tractá cu Romanii cá cu nescari enemici, indata ce ei nu i-ar' face destulu pretensiuniloru sale.

Currundu dup'aceea pela a. 447 se face mentione, cumca Illyria, Tracia, Dacia si Messia era ar' fi fostu pradate de Hunni: 70 Cetati fura subjugate, si doue armii fura nimicite. Asia Romanii devuira si acum a cumpara pace dela Hunni cu 6000 puncti auru si cu unu tribut u annualu de certialitate de'n acesta summa. — Atatea summa de bani nu se poteu alteliu cestiga decatu pre'n asuprirea si storcerea subditiloru. Acesta facu ca familiile romane cele mai avute se devina misere; multi de'ntr e cetatieni seu se spenzurara de'n despratiune, seu perira de fome.

Romanii avu respectu de Regele Hunniloru; pe legatii aceliua i-ingramadeu cu daruri; deca Attila vrea se si-inavut iesca verunu Offic. de Curte, nu devé alt'a decatu se lu tramita la Constantino-polu. Precatu observá ca Imperatul si-perde de'n auimosia, pre atatu si-inmultia si elu pretensiunile; pentruca sciea ca indata ce l-ar' amerintia cu resboiu -- de securu va dobandi totu, ce a pretinsu. Theodosu vediendu acesta grosolana perfidia alui Attila, de'n a cui anima apuse totu sentimentulu de onore si virtute — la svatulu lui Chrysaphu facu planu se 'lu ucida. Dreptu' aceea lui Edecon legatulu aceliua i-promisse tesauri mari, decumva ar' luá asuprasi esecutarea acestui planu. Edecon la vedere

se apromisse: dar' reintorcanduse la Regele seu descoperi planulu tiesutu de Theodosiu asupra vietii regesci.

Attila, dupo ce se convinse de planulu facutu asuprai, tramise la Theodosiu legati cu ordine ca se i-nuncieze: cumca de si elu se trage de'n vitia nobila intocma cá Attila: totusi pre'n platirea tributului s'au facut sclavu lui Attila; ma inca sclavu perfidu, carele pre Domnulu seu vrú al' ucide pre'n proditione. — Acesta furore si amenintiare a triumfatorului numai pre'n mai multe rugari umilite si pre'n numerose daruri s'a pututu molcomi.

Pe tempulu lui Valentinian III Imp. Occidentelului (425—455) Attila strabatú chiaru in anima Imperiului, — in Gallia. Pretestu la acesta i-dedú denegarea pretensiunei, ce o adresesa catra Valentinianu in privintia casatoriei cu Honoria fiica Imperatescei Plachidia si sorá sa). Ce e dreptu Honoria, carea numai de'n sila imbracase vestimentulu calugarescu — si — avusa correspondentie secrete cu Attila si precum se scrie i-promisse ca sevá marita dupo desulu, transpunendu deodata tote pretensiunile sale asupra coronei (diuimetate de'n Imperiu); ma inco pentru mai mare garantia i-si tramise dreptu gagi u, unu inelu. —

Attila vré a cestiga valore acestoru pretensiuni. Cu acestu scopu, pela a. 451 aflanduse in culmea a loru 500,000 dupa altii 700,000 ostasi, intre cari se afla o multime de Gepidi, Rugieri, Ostgoti trecu Rinulu si intra in Gallia; deprada in celu mai tirannu modu totu tienutul de'ntr e fl. Rinu, Seine, Marne si Mosel; Cetatile fura dearse si campii acoperiti cu cadavre. — Attila ajunse acum pen' la cetatea Orleans, pre candu Etiu in societate cu Theodoricu Regele Vestgotiloru, ajutatu si de Traci, Burgundi si alti populi, navali asuprai si 'lu astrinse a se retrage. Elu infuriatu

si mai resolutu spre verice sacrificiu decatu a se retrage cu rusine, in campii Catalauniei (la Chalons sur Marne 451) se opri spre a încercá lupta decisa cu enemicii sei; inse fú devinsu; si Theodoricu Rege Vestgotiloru, caruia se adscrie mai alesu acést'a victoria, muri mórté de erou. Iornande scrie ca 252,000 cadavre acoperira acestu campu de lupta.

Arrogantulu Attil'a devinsu fiindu, s'a reñtorsu in Pannoni'a (Ungari'a); dar' in anulu urmatoriu de abia apucandu a se mai reculege, a intratu cu noua potere in Itali'a. Fric'a si terrorea se latise pre totu loculu. Etiu in locu de a apera Alpii svatui Imperatorelui, cá se fuga; si vré insusi a premerge cu esemplulu. Totusi acestu proieptu desonoratoriu se lapadá. — Imperatorele se inchise in Roma si tote provinciile de'n colo de fl. Po (Padus) le lassa in manile enemicalui, cugetandu. cumca barbarii se voru multiami cu aceea prada. Ei insa, dupoce depredara capital'a Vindeliciloru (Augusta Vindelicorum, Augsburg), recura Alpii juliacensi, asediara si occupara cu assaltu Aquileja, si ruinara totu, ce au aflatu in Veneti'a si Liguri'a. In Milanu, Attil'a dedú preste o icona, carea symbolisá pe Imperatorele siedindu pre tronu, si la petiorele sale avé un'a multime de Hunni batuti. Elu demanda ase rade acestu symbola; si in loculu aceluia pe tronu a depinge ty-pulu seu; in'ntea acestuia apoi demanda a se depinge Imperatorele avendu pe umeri unu saceu de auru, pe care lu golea la petiorele Attil'e.

Venetianii voindu a scapá de furi'a Hunniloru, si cautara asilu pe insulele marei adriatice; acolo si edificara casi si pre'n acést'a pusera fundamentu la cetatea Venetiei, carea apoi pre'n commerciulu seu celu mare deveni faimosa in Istori'a noua.

Etiu dobendendu ajutoriu dela Marcianu Imperatorele Orientelui mai teiá cateva partite de ale Hunniloru. In urma Valentianu tramise la Attil'a legati, cá se céra pace. Leone santulu, Pontificele, carele se afla in fróntea acestei legatiumi sciú a inblaudi spiritulu celu selbaticu a lui Attil'a. Asia se inchieá unu armistitiu; lui Attil'a i-se incuviintiá unu anumitu tribut. Dupo care elu se reñtorse: ince nu far' de amenintiare, ca va intrá érasu in Galli'a — decumva nu i-se va transmite de muere Principessa Honoria, si nu i-se va da in locu de diestre diemutate de'n Imperiu. Muri in 453 (dup' altii 452, 454). In priviat'a morticii lui Attil'a Marcellinu

Comituln scrie: cumca elu s'ar fi ucisu de man'a si cucitulu unei femei, S. Teofanu si altii diu: ca Attil'a cu ocasiunea nuntiei sale bendu pré multu vinu si adormindu, i-a isbutitu sangele pe nasu si pe gura si asia s'a inecat. Ce fata a luat elu de muere, nu se scie. Istoricii nu ne dau date despre acést'a. Iornande numai atata insemna, ca muerea lui Attil'a s'a numitu Ildika; far' de a ne spune, ca a cui fata a fostu? In cronic'a unгурésca muerea lui Attil'a se afla cu numele Milko.

Fiii lui Attil'a pre'n necurmatele certe si resbelle interne pusera capetu Regimului celui colosalu a Hunniloru, carele avea dela Rinnu si Danubiu pen' la fl Volga. Populii suppusi Hunniloru se emancipara. Ellak, fiulu celu mai mare a Attil'e cadiú in lupt'a, ce o avú cu Ardaricu Regele Gepidiloru, cari se eliberara. Irnaciu al' treilea fiu, — dupo cum scrie Iornande — trecú ap'a Volga si se retrase in partile extreme ale Scytiei minore, unde cadiú in contra Avariloru. Numai Dengesits al' doilea fiu se mai putú catuva tempu sustiené langa Danubiu. In fine, dupoce se eliberara Burgundii, Herulii, Thüringii s. a. incetá si domni'a acestuia. Asia apuse Regimulu celu vastu — dar barbaru — al' Hunniloru.

Remasitiile acestui populu de comunu se cauta in Sacuii si Ungurii de astadi.

Blasia, 29. Noem. 1853.

I. Russu.

SENTINTIE SI CUGETARI

Asi afla in fericirea altora pe a sa, este a fi fericitu in viétia acést'a; si a pune temeiu la fericirea altora ómeni, iti castiga o indestulare cerésca.

Wieland.

Barbatulu bravu se iugrijésca de sinei mai la urma, se se increda lui Ddiu si se scape anteiu pe celu impilat.

Schiller.

Se iai bine aminte cumu apuci rosa, pentru ca se nu'i simti ghimpii.

Lafontaine,

Celu care face totudeauna numai ce vrea, acela raru face aceea ce trebue se faca. Barbatu mare este acela, care 'si póte calca pe voia, si care niciodata nu vrea aceea ce póte elu, deca nu este in consunantia cu mintea sanetós'a si cu dreptatea.

Oxenstirn.

МІХНЕА ШІ БАБА.

(Dvne o tradicіe.)

I.

Дн міжловка понцеі кьнд вавеле реле
 Се плітвѣ прін реціі кьларе не стеле;
 Кьнд лампа се стінде ла пергьл торштѣнт
 Атінсѣ де аріні, сѣлать де вьлг;
 Кьнд вьха се пльце прін трісте сьснине;
 Кьнд рьїі фак планьрї кьм аѣ ка сѣ цїе
 Дн варваре ланцхрї попорьл цетьнд;
 Кьнд demoi шї снаїте не мьндї се адьлз
 Де зрлѣ ла стеле, ла порї мї ла льлѣ,
 Днтр'ьна дн пештерї дн мьнѣ рьнос
 Ън om оре каре інтрѣ кьраціос.

II

Штїдї вої че сьлг містереле
 Кьнд вавеле сьзрчїге
 Че нѣ ле днн пїчбреле
 Шонгеск аѣрїсіге?
 Дн о пештер а карнацілор
 Мергьнд зп чеас маї вїне
 Везі темплас пачїнацілор
 Че каде дн рьїне.
 Ачї се фак містереле
 Де ваве влестешате
 Че скот ла тордї артереле
 Шї хьрчїле зькате.

Ачї се фїерѣ мї бселе
 Дн валеа азрїгѣ,
 Ачї с'адьн фрзшбселе
 Кьнд пьмаї сьлг дорїге.
 О флакьрѣ пїстерїкѣ
 Дѣ палїдѣ льлїнѣ
 Іар сьлїлї дн бесерїкѣ
 Пьреѣ вѣ се дїкїлїнѣ.
 Шї лїлїечї понцілор
 Че аѣ аїчеа локьл
 Аскьлнї дн хьрка торцілор,
 Ъмьлѣ сѣ стїнгѣ фокьл.
 О вавѣ че ороделе
 Ъскасерѣ дн льлїе
 Тот рєсколеа вьлвореле,
 Шонгїнд днчет зп пьлїе.

III.

С'азде зп тропот де памї не анроне
 Кьм калѣ стрїгоїл кьнд ва сѣ дескроне
 О тьлѣрѣ фатѣ. . . — Коло. . . аскьлгадї!
 Сѣ фїе Satana кь окїї де фокьрї?
 Хеї! чїне сѣ калѣ дн перреле'мї локьрї
 Се 'нтрѣбѣ вьтрьна. . . аїчї пекетацї
 Еа зїче, шї'н змьрѣ зп om се аратѣ
 Кь окїї де сьлце, кь фрзлїгеа зькатѣ,
 Терївїл кь локьл дн каре інтра.
 Вьтрьнѣ, еа зїсе, адї фѣ даторїа!
 Шї ворбаї кьм цете дн зїд вїжелїа
 Дн колдьрї дн колдьрї грозан рєсвїа.

БЪТРАНА.

Аскьлгѣ-мѣ, Dómnє, de mї dї am zїc dїe
 Сѣ'дї спзїї вїторьл; дар нѣ ва сѣ фїе. . .
 (Хеї! ласѣ кьцїгьл дн тѣкѣ сѣ стеа)
 Аскьлгѣ-мѣ, Dómnє, авѣм дн остїме
 Ън фїї оре каре вєстїг дн мьлгїме
 Прїн льлїтеле сале; ера фїлз мѣѣ;
 Плькьт ка сепїлз, фрзтос ка о флоре
 Шї пентрѣ ачѣста маї стам еѣ сьт соре;
 Ера пентрѣ мїне ал мѣѣ Dьмнезѣ,
 Шї пентрѣ ачѣста м'ам дат дн перзаре.
 Сѣ'л фак днтре бменї фєрїче мї маре,
 Ам дат ал мѣѣ сѣлєт ла пергьл тартар,
 Тѣ шгїї маї департе. Че? цемї де тьрваре,
 Веї сьлцеде мьлїе, тѣ веї рєсвьнаре,
 Ловеште! на сьлзл, тїране варвар!
 Кьчї вїада днї есте акьм влєстєматѣ.
 Ох! кьм нѣ почїї оре сѣ сорѣ асгѣ датѣ
 Шї зїлєлє тале мї сьлцеде тьѣ!
 Дар нѣ почїї, кьчї фїї мѣѣ дн вьлїмаї старе
 Опрї орї че тьлѣ а да рєсвьнаре,
 Тїране! вєзї прада'дї, вєзї кьцєтєл сьѣ.
 Не зрѣтѣ к'о мьлѣ зькатѣ шї арєѣ
 Днтр'ьна дн хьрче зп сьлце еа варєѣ,
 Шї дьнд'л лї Міхнеа дї зїсе: сѣ веї!
 Е сьлцеде фїї мѣѣ, сьрвє'л маї таре
 Е калд шї е тьлѣр, кьм веї тѣ, варваре;
 На, сьрвє, сѣѣ еѣ сорѣ п'ал тьѣ, де нѣ веї.

IV.

Тодї тордїї днн торьлжїтєрї
 Кь гїарьлє 'нклєштатє
 Ка фрзлїлє зькатє
 Че свор кьнд сѣлѣ вьлгєл
 Сїре Міхнеа алєрга:
 Іар вьрколачїї сєрїї
 Че кїар днн льлѣ пїшкѣ
 Кьнд фрзлїлє се мїшкѣ
 Дн тїмьлз прїмьвєрїї
 Цїнѣнд, акьм сьвара.
 Шї рєлєлє Тїастє
 К'о сьгѣ мїчї пїчбре
 Ка гловьрї рогїтбре
 Ка волонанї не кьстѣ
 Ростоголїнд зьлєлє.
 Шоїманєлє че зьлєлѣ
 Ка вїжелїї тьрватє
 Колбсє демїратє
 Кь форма ка о тьрлѣ
 Днн мацїї дн вїї кьлка.

V.

Ън глас дн мьлгїме терївїл цетѣ
 Шї чѣта днлєрнѣ дндатѣ тьлѣ.

VI.

Б.ІЕСТЕМЪ.І.

Орї зїде веї мерце сѣ калчї о тїране,
 Сѣ калчї п'зи кадавєр пї'н вїс'дї сѣ'л вєзї,
 Сѣ стрьцї тѣ дн мьл'дї тот мьїїї dїafane .

Ші орї че'дї о сизне тз то'те съ крeзї.
 Съ'дї арзъ пльмънї д'о сете адънкъ
 Ші апъ, тіране, съ нз по'дї съ веї,
 Съ сїмцї тот д'авна асвиръ'дї о стънкъ
 Съ 'нклїні а та фрзѣте ла чїне нз вреї.
 Съ нз се кнѣоскъ че нїне веї фаче!
 Съ пльнцї! Длсѣ лакрѣнї съ нз по'дї върса,
 Ші орї че дорїнцъ, шї орї че'дї ва плаче
 Съ нз по'дї, тіране, съ нз по'дї гвста!
 Съ крeзї къ ентї ценїѣ, съ аї зїле пълте
 Ші то'дї аї тѣї мѣрѣ; іар тз съ тръештї!
 Ші ворва та нїмїні съ нз о аскълте
 Нїмїк съ'дї маї плакъ, нїмїк съ дорештї!

VII.

Аша ворвї вѣтръна
 Ші Міхнеа тремъръ:
 Іар наїва, че фьлтъпа
 О сѣрѣ дїтр'о клїнъ
 Ші тот де сете цїгъ
 Ла дрѣнта лѣї свъръ.
 Ел аре кап де газр
 Ші гїаре де стрїгоїѣ
 Ші кѣдаї де валазр,
 Ші цеме къ тзрваре
 Кънд вава трїстъ паре;
 Іар кѣдаї стъ вълвоїѣ.
 Іар Nagodelѣ врѣте
 Къ джѣеле дн кап
 Къ лзнци нї сгрѣмѣе гѣте
 Къ варе де не стънкъ
 Рѣм тареа чеа адънкъ
 Ші лзмеа нз ле 'н кап.
 Ші 'хателе хїдѣсе,
 Дн снате к'нп нїчїор,
 Къ кѣде лзнци, плетѣсе,
 Къ зече гзрї дн фрзѣте,
 Къ капъл кът зп мѣнте,
 Че сар дїн мѣнци дн пор.
 Ші шасе леціѣне
 Де діаволї влестемацї
 Тречеаѣ ка гзрїліѣне
 Де флакърї інфернале
 Къларї то'дї не кавале
 Къ перїї вълвоїацї
 Ші нїї де нїї де снаїме
 Венеаѣ дїн іад рѣзънд
 Не Міхнеа съ дефаїме
 Къчї астѣел вава аре
 Міжлок де ресвнаре
 Не торг несвпърънд.

VIII.

Мїхнеа дїкалекъ, калъл съѣ тропотъ
 Фъце ка вѣртъл;

Дрлъ пѣдърїле, фжїше фрзїзеле
 Цеме пльмнѣтл;
 Фъг леціѣнеле; свор къ кавалеле
 Лапа дїспаре;
 Черъл се 'ртгнекъ, мѣнциї се клетенъ
 Міхнеа тремаре.
 Фълцѣръл скънтее, гънетъл вѣвзе
 Калъл съѣ каде;
 Demonїї рѣсеръ; о че де хохоте!
 Міхнеа жос саре.
 Длсѣ ел ренедѣ іаръ дїкалекъ,
 Фъце маї таре;
 Фъце ка крївѣдъл; савїаї фѣрже
 Дн анъраре.
 Арїнї фантастїче сїмте не змерї
 Длсѣ ел фъце;
 Наркъл сѣнїше гзрї дїсетавїле
 Хаймелї сѣце;
 Бава н'о Арнеелъ, ізге ка фълцѣръл
 Трече 'нпайнте
 Славъ нї палїдъ, плетелелї фълѣже
 Не осъмїнте;
 Барва дї тремъръ, дїнциї се клетїнъ
 Мїзде ка газр;
 Цеме ка гънетгъ, вате кавалеле
 Ка зп валазр.

IX. Бавъ влестематъ, змвръ інферналь,
 Demonї фъръ нѣтър, че 'норжнцї кавале.
 Спзпелї, че тѣ врецї?

X. О че де хохоте! рѣсеръ demonїї
 Бава кіар рѣсе. . .
 Длсѣ не врентелъл мѣнцилор, разеле
 Зїмелї venice.

XI. Дрла капїгала де ворѣе вїзаре
 Дн фок се фъкзсе дн наїаа чеа таре
 Н'о сзгъ де рошїї аїчї аѣ трекът.
 Нопоръл нї ровїї с'адъче съ вазъ
 Към Міхнеа, воерїї, аїчї о сѣї арзъ;
 Тот отъл де грїже пѣреа къї вѣтът.

Дра! . . . о фетее вѣтрнъ, скатъ
 Къ лавъл де вrade, пѣрѣ де о датъ.
 Дра! . . . де ал доїлеа нопоръл фъкз
 Venice мїнѣтл кънд зїѣа деклїнъ
 О разъ де сѣре плькътъ шї лїпъ,
 Не перїї вѣтрнелї д'ардїнт апър.

Дн флакърї де вїе еа фз арзвнатъ.
 Традицїа сїзне къ вава, дндатъ
 Че фокъл о 'нчїсе, дн аер свъръ.
 Ші то'дї о вѣзъръ н'о стеа лѣмїнѣсъ
 Дїн рецїї дн рецїї свърънд разїѣсъ
 Ші мѣлт тїмн не зрѣт аша с'арѣтъ.

D. Болїнгїнеанъл.

